

## BESIK JÍRÍNAĞÍ GÓZZALLÍQ SEZIMLERI

**Berdimuratov Jetkerbay Abatbaevich**

Ózbekstan mámleketlik kórkem-óner hám mádeniyat institutı Nókis filiali erkin izleniwshisi

*Annotaciya:* Maqalada qaraqalpaq xalqınıń milliy qádiriyatı tariyxı, mádeniyatı, xalqımızdın ásirler dawamında áwladtan-áwladqa jetip kiyatırǵan analarımızdın balalarǵa arnap aytatatuǵın qosıqları haqqında sóz etiledi.

*Gilt sózler:* Besik jırı, háyyiw, folklor, qosıq, násiyat.

“Besik jırı” yamasa “háyyiw-háyyiw” kútá názik sezimge tolı qosıqta “Besik jırındaǵı ata-ananıń” balaǵa degen súysiniwi, olardıń kelesheğine haq jol tilegen eń jaqsı miynetleri, aqıl-násiyatları, tilekleri sulıw sezimler, náziklik penen tolǵanıp bildiriledi hám sonday-aq onda ata-ananıń /xalıqtıń/ qanday arzıw-ármanları ańsaǵanları da bilinip turadı: “Besik jırı”nıń balalar folklorındaǵı basqa qosıqlardan ózgesheligi onı tek ǵana balanıń óz anası atqaradı:

Aynalayın appaǵım,  
Qozı júnli qalpaǵım,  
Qozım menen qoy bolǵay,  
Toyım toyǵa ulasqay,  
Dáwlet kelip ornasqay.

Bul qatarlardıń basqa qosıq qatarlarınan ayırmashılıǵı ananıń balasına tilegen jaqsı tileginiń óz dáwriniń turmıs jaǵdayı menen baylanıslı bolıwında hám onıń shın júreктen xalıqlıq hawaz benen jirlana biliwinde.

Qaraqalpaqlarda balalardı birinshi ret besikke bólew dásturi bar. Awılda húrmetli ananıń birewi náresteni birinshi ret besikke bólew aldında, balanı besiktiń ústine mindirip, besikke bólewshi kempir balanıń tilinen «Qum sataman» yamasa «arbandı aydayman» degen qosıq qatarların aytıp sarpay aladı. Biraq bul qosıqtıń tolıq qatarları saqlanbaǵan. Bunıń basqa qosıqlardan ózgesheligi onı balanıń tuwǵan anası emes, al basqa ana atqarǵan:

Qum sataman, kim aladı,  
Qanday sarpay jabadı.  
.....  
Kewlimdi qalay tabadı,  
Yamasa uyatqa qaladı.

/Avtordıń biri I. Qurbanabevtıń qol jazbası. Aytıp bergen Shımbay rayonındaǵı «Keńes» savxozında turıwshı 76 jasar ana Sh. Mambetǵanieva/.

«Besik jırı» xalıqtıń ańsaǵan arzıw-ármanlarında bildiredi. Balasın terbetip otırıp qádirdan ana /xalıq/ óziniń keleshegi balasınıń tezirek ósip, paydaǵa asıwın ańsaydı:

Aynalayın aydası,  
Qashan tiyer paydası,  
On jasıma shıqqanda,  
Sonda tiyer paydası.

Bunda háyyiw aytqan ana tek óziniń qara basınıń ǵamı emes, ak pútkil xalıqtıń oymın, tilegin, maxsetin aytıp otır. Óytkeni háyyiwdi pútkil xalıq aytadı. Pútkil xalıqqa ortaқ jır. Besiktiń terbeliwi menen qosıq ırǵaǵınıń onıń menen oylasqanday birge shıǵıwı qosıq kelisine besik terbeliwiniń qosılıwı ana menen balanıń júreginiń birge soqqan sezimin ańlatqanday:

Aynalayın qozımsham-ay,  
Móldir kózli qundızım-ay,  
Qarangı túnde jarqırıp-ay,  
Jaqtı berer juldızsham-ay.

Bul balanı súyip tárbiyalaw, shınnan kúshli súyiwshilik sezim menen ana hám bala / xalıq hám áwlad / arasındaǵı ómirge qushtarlıq lázzetiniń belgisi bolıp tabıladı:

Aylanım menen jasımda,  
Jaslıq qalpaq basımda,  
Áshekóyli aq otaw,  
Aǵasınıń qasında.

Bul qosıq arqalı hár bir ana óziniń balasın kókke jetkerip keleshekte den-sawlıǵı bekkem, aqıllı, dana, ul-qızınıń ata-anaǵa húrmet – izzet kórsetiw óz watanına sadıq perzent bolıwın tilegen. Bul qosıqlardı keleshek áwladqa jetkeriw bizlerdiń ádiwli wazıypamız dep esaplayman

### **Ádebiyatlar**

1. Qaraqalpaq xalıq qosıqları. “Qaraqalpaqstan baspası, Nókis.